

Introducere

Într-o zi, în septembrie 1999, am primit un telefon de la Sando Clanroyden.

— Am tot scotocit printre lucrurile bunicului meu, mi-a spus el. Am dat peste ceva care te-ar putea interesa.

Trebuie să spun că Sando, deși are numai treizeci și ceva de ani, afișează un aer misterios pe care unii îl găsesc încântător, iar alții, printre care și soția lui, Tatiana, enervant la culme. Nu este vorba doar despre o poză; la fel de echivoc a fost și acum douăzeci de ani, când, la rugămintea tatălui său, un coleg de-al meu de la Trinity, am încercat să îl conving să meargă la Eton¹. Dar asta este și o atitudine de paradă, probabil pentru a masca o voință puternică.

— Ce ai găsit?

— O să-ți placă. Vino la noi la prânz.

Și puse receptorul în furcă.

Prânzul la Laverlaw este o chestie de noroc. Poate fi cu adevărat delicios, dacă Tatiana e în formă, dar e foarte probabil să primești numai brânză și pâine, plus un hering marinat, dacă nu e în toane bune. Însă era o zi minunată de toamnă, iar ținuturile acelea arătau cu adevărat incredibil. Așa că ne-am dus. Ca de obicei, am fost întâmpinați de o ceată de terrieri Dandie Dinmont, de aceea prima jumătate de oră am petrecut-o încercând să îi împrietenim cu cockerii noștri – un Clumber și un Springer alb cu negru, apoi

¹ Școală britanică cu tradiție, pentru băieți cu vârsta între 13 și 18 ani, înființată în 1440 de regele Henric al IV-lea.

ne-am plimbat prin pădurile pe care le plantase străbunicul lui Sando.

A fost un prânz bun: paste cu anșoa, măslinae negre, capere, ceapă și ouă fierte tari (Tatiana provine dintr-o familie geneveză), urmate de o tartă de afine cu frișcă; abia după ce am terminat de mâncat am simțit că Sando era pregătit să-mi vorbească despre ceea ce găsisese.

— Îți aduci aminte de scandalul acela dintre Cei Trei Ostatici și Tory MP Medina, la care a participat și bunicul meu? Începu el, știind că îmi aminteam și că scrisesem odată un articol despre versurile housmaniene ale lui Medina pentru *London Magazine*, condus de Alan Ross.

Sit vini abstemius qui hermeneuma tentat aut hominum petit dominatum, era fraza spusă de Medina în timpul uneia dintre cinele organizate de Clubul de Joi, pe care o citasem eu și care, într-adevăr, îl pusese în alertă pe bunicul lui Sando. Era un fragment din *Physionomia* lui Michael Scott¹, manualul despre arta controlului spiritual.

— La fix, spuse Sando, Michael Scott este unul dintre subiecțiile tale, nu-i așa?

— Într-un fel, i-am răspuns eu. Un tip interesant. Sunt de acord cu bătrânul Sandy că este absurd să-l numești *vrăjitorul*, chiar dacă se spune că a despărțit dealurile Eildon, locul unde Arthur își așteaptă revenirea, într-o peșteră, înconjurat de cavalerii săi, sau să spui că a fost un gânditor cu adevărat subtil și original. De fapt, niciodată nu m-am ocupat cu adevărat de el.

Am tras din trabucul meu Toscano, făcut din ceva ce părea a fi o frânghie de tutun răsucită și care în ultima vreme mi se pare mult mai bun decât havanele. Gusturi dubioase, dar sunt ale mele.

— Nu, am continuat eu, tipul care mă interesează cu adevărat este împăratul Frederic al II-lea, *Stupor Mundi*. De mult mă gândesc

¹ Matematician și cărturar scoțian din perioada medievală (1175 – 1232?).

că ar putea fi subiectul unui roman. Și bineînțeles, știi, nu-i așa, a fost protejatul lui Michael Scott.

— Ei bine, da. Dante l-a pus pe Michael în *Infern*, nu-i așa? De ce crezi că a făcut asta?

— Ah, din cauza reputației lui de magician. *Michele Scotto fu, che veramente / delle magiche frodi seppe il gioco.*

Sando încuviință și sorbi din cafea. (Laverlaw e unul dintre puținele restaurante din Scottish Borders unde cafeaua are un gust bun. Tatiana primește boabele de cafea de la Valvona & Crolla, din Edinburgh.)

— N-ai auzit niciodată să fi scris vreun roman, nu?

— Cine? Michael Scott? Puțin probabil. Nu prea se purtau romanele în Evul Mediu.

— Măcar un fel de roman... Uite...

Și-mi arată un vraf de hârtii dactilografiate, pe biroul său.

— Este o copie, desigur... O copie a unei copii. Scrisul bunicului meu e groaznic, dar...

Îmi întinse un bilet scris cu acel scris îngrozitor, pe care îl mai întâlnisem când Sando îmi arătase un fragment din niște memorii, care însă erau prea slabe pentru a fi publicate.

Biletul era scurt.

Acest manuscris a fost copiat de mine după originalul din arhivele Bibliotecii Naționale din Paris, din octombrie până în noiembrie 1938, și apoi dactilografiat pentru mine de domnișoara Jeanne-Marie de Lorenzac. Dumneai l-a păstrat de-a lungul anilor ocupației germane și mi l-a înapoiat în septembrie 1945.

— Bătrânul a murit câteva luni mai târziu, îți amintești, spuse Sando. I-a cedat inima. Iar dragul meu tată nu prea era un om al cărților, după cum bine știi. Lăsa să se așeze praful pe ele și cam atât. Așa că manuscrisul ăsta a stat pur și simplu în sertar timp de cincizeci de ani. A fost o întâmplare că l-am găsit.

— Și tu zici că e un roman scris de Michael Scott. E ridicol.

— Asta e părerea mea. Așa pare. Bineînțeles, nu l-am citit. Vezi tu, e în latină, bănuiesc că în latina medievală. Sandy nu l-a tradus niciodată. Așa că mă depășește. Am renunțat la latină după primul curs. Dar să revenim la tine. De ce nu-l iei să îl traduci și să vezi dacă poate fi publicat?

Am oftat. Sunt sigur că am oftat.

— Nu știi ce-mi ceri, dragul meu băiat. Am treabă până peste cap, până peste cap! Trebuie să scriu trei articole pe săptămână, ca să nu mai vorbim de corectură și de propriile mele cărți. E imposibil.

Sando zâmbi. Are un fel de zâmbet sceptic. Apoi a ieșit și s-a întors cu o cutie pentru manuscris.

— Michael Scott, spuse el, scris pentru sfătuirea tânărului împărat. Asta am putut să pricep.

Ei bine, da. Într-adevăr, ridicol sau nu, asta părea a fi: un roman, un roman medieval – mai bine zis, un roman de dragoste, a cărui acțiune era plasată în Evul Mediu timpuriu, și scris de un învățat, magician și filosof, pentru protejatul său, tânărul împărat Frederic. Sando avea dreptate: curiozitatea mea era mai puternică decât antipatia. Am lăsat la o parte celelalte treburi. După ce am tradus jumătate din primul volum – pur și simplu pentru propria mea distracție și ca exercițiu intelectual, m-am dus chiar și la Paris, în căutarea originalului. Și există, chiar există, deși săritorului bibliotecar Albert Saniette (o rudă îndepărtată a paleografului lui Proust) i-a luat două zile ca să îl scoată la lumină. Mi-a spus că nimeni nu îl consultase de pe vremea lorzilor englezi de dinainte de război. Totuși, ar fi grotesc să ne imaginăm că Sandy Arbuthnott, al șaisprezecelea lord de Clanroyden, ar fi putut să își însușească în mod fraudulos manuscrisul.

Pe de altă parte, este posibil ca cineva, la un moment dat, să fi făcut asta. Este mult peste puterile mele să stabilesc dacă Michael Scott era cu adevărat autorul acestei amestecături ciudate, o combinație de istorie, poveste de dragoste, mit, legendă, magie și, din când în când, prostie. Însă nu există niciun motiv pentru care nu ar fi trebuit să o facă. Era cu certitudine un om remarcabil.

Cred că o scurtă prezentare biografică ar fi interesantă:

S-a născut, probabil, în Upper Tweeddale (țara lui John Buchan), în jurul anului 1175. Uneori este numit și Michael Scott de Blawearie. A studiat matematica, dreptul și teologia la Oxford, la Paris și Bologna. Până să împlinească douăzeci și cinci de ani, stăpânea toate cunoștințele despre Europa creștină. În jurul anului 1204, se afla la Palermo și lucra ca preceptor al tânărului împărat Frederic, nepotul marelui Frederic Barbarossa și speranța Casei de Hohenstaufen. Pe atunci, Palermo era una dintre cele mai strălucite Curți din Europa, deschisă influențelor grecești, romane, arabe și normande. La un moment dat, pe lângă latina în care scria și gândea, Scott a început să învețe greacă și arabă; prin intermediul traducerilor din arabă ale textelor lui Avicenna și Averroes, a reintrodus în vest filosofia aristoteliană. Traducerile sale au fost cenzurate de biserică. Acest roman este în mod evident străbătut de o atitudine anti-papală. Fără îndoială că asta a contribuit la provocările pe care Scott le-a adresat toată viața pretențiilor Papei. Pe lângă această lucrare (dacă ea chiar îi aparține), Scott a scris pentru Frederic un manual de astronomie și unul de fizionomie; el credea că „dispoziția interioară a sufletului este vizibilă în postura trupului“. (Există în roman umbre ale acestei doctrine.) De asemenea, Scott i-a insuflat tânărului împărat dragostea față de istoria naturii, dedicându-i traducerea făcută lucrării lui Aristotel despre animale. Mai târziu, Frederic a început să colecționeze elefanți, dromaderi, girafe, păsări rare etc. El a adus fazanul în Calabria și, probabil, în întreaga Europă. Prin urmare, generații întregi de moșieri englezi și sportivi trebuie să îi mulțumească împăratului și, prin extensie, lui Michael Scott.

Mai târziu, Scott a predat timp de câțiva ani la Toledo, unde și-a continuat studiile de arabă, înainte de a se întoarce la Palermo, ca medic și astrolog al împăratului. I-a fost oferită Arhiepiscopia de Cashel, însă a refuzat-o, din motivul necunoașterii irlandezei. Acest lucru arată o scrupulozitate rară în rândul clericilor medievali.

Se spune că spre sfârșitul vieții a suferit de depresie. S-a întors în Scoția – poate pentru a căuta un remediu? – și a murit acolo în jurul anului 1235, probabil la Melrose.

După cum observase Sando, Dante l-a așezat în *Infern*, în a patra prăpastie a celui de-al optulea cerc, printre vrăjitori și vraci. Cu toate acestea, Dante nu s-a sfiit să îi împrumute ideile – sau, cel puțin, așa arată acest manuscris. În ultimul său capitol, există un paragraf atât de asemănător cu narațiunea pe care Dante i-a atribuit-o lui Ulise, încât nimeni nu se poate îndoii de faptul că Dante l-a citit pe Scott. În Evul Mediu, nimeni nu se ferea să împrumute de la alți scriitori. Într-adevăr, acest lucru era privit ca un fel de compliment. Să ne gândim la Chaucer și la împrumuturile sale din Petrarca și Boccaccio.

Se pare că manuscrisul a avut doi redactori sau, mai degrabă, comentatori. Primul se declară a fi cavaler al Ordinului Templierilor. După dizolvarea Ordinului, a scris despre falsele acuzații de erezie, homosexualitate și de venerare a idolilor. Ne-am putea imagina că el a fost unul dintre cavalerii care au fugit în Scoția, protejați de familia St. Clair și adăpostiți în Capela Rosslyn (sau Roslin), de lângă Edinburgh. Nu e greu să înțelegem cum a avut un templier acces la manuscrisul lui Scott sau la o copie a acestuia.

Al doilea comentator, independent de primul, pare a fi un învățat rozicrucian, care este posibil să fi trăit la „curtea magică“ a împăratului Rudolf, din Praga. Cum a ajuns să intre în posesia manuscrisului rămâne însă un mister. Totuși, există trimiteri la o tradiție ezoterică ce leagă templierii de rozicrucieni, oricât de laxă ar fi această legătură.

Pentru că observațiile acestor doi comentatori prezintă un interes particular, le-am lăsat în text. Intervențiile templierului sunt notate cu *(...)*, iar cele ale rozicrucianului cu **(...)**.

În ceea ce privește felul în care manuscrisul, astfel adnotat, a ajuns la Biblioteca Națională din Paris, nu putem decât să facem, din nou, presupuneri. Totuși, a existat în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea o Frăție Franceză a Rozicrucienilor (Les Frères de la Croix Rose), care a influențat sau a fost asociată cu scriitori iluminiști

precum Fabre D'Olivet și Louis-Claude de Saint-Martin. Așa că am putea presupune că manuscrisul a fost păstrat la bibliotecă împreună cu lucrările acestora. Din păcate, eforturile și cercetările asidue ale domnului Saniette nu au reușit să stabilească în ce fel sau când a ajuns la bibliotecă. Cu toate acestea, domnul Saniette nu-mi contrazice ipoteza. Îi sunt recunoscător pentru cooperarea entuziastă.

Ce putem spune despre romanul în sine – pentru că roman ar trebui, cred, să îi spunem, termenul fiind, din fericire, unul dintre cei mai elastici ?

Este tentant să îi aduci critici, tentant, dar inutil. Romanele trebuie citite înainte de aprecierile critice pe care le-au primit, pentru că acestea aduc prejudicii lecturii. Prin urmare, tot ceea ce voi spune este că vorbim despre o narațiune din Evul Mediu timpuriu, mai mult imaginară decât istorică; și că ceea ce se vede este doar o treime dintr-un întreg, celelalte părți fiind prelucrări ale ciclului despre Arthur (Problema Britanniei) și despre Carol cel Mare (Problema Franței). Se poate spune că întregul este Problema Romei Eterne, pentru că această temă este însăși natura și nevoia Imperiului: *Imperium sine fine* – Imperiul fără margini, așa cum a scris Vergiliu.

În cele din urmă, trebuie să îi mulțumesc lui Sando Clanroyden pentru că mi-a dat ocazia de a începe această muncă grea, dar fascinantă. Mă bucur să pot spune că, după părerea lui, „bătrânul poate că a fost un pic deplasat, dar e o treabă bună, care îți va plăcea cu siguranță“.

Sper că voi, cititorii lui Michael Scott de-a lungul secolelor tăcute, veți fi de acord cu asta.

Allan Massie
Thirladean House, Selkirk
Ziua solstițiului de iarnă a anului de grație 2000

I

Trebuie să știi, nobile prinț, că Sfântul Apostol Ioan, cel ce a fost iubit de Hristos și care este Călăuză și Gând bun tuturor celor care caută înțelepciunea venită de la Sfântul Duh și pogorâtă numai asupra celor care, prin curaj și ascuțimea minții, au sfâșiat vălurile Timpului și ale Trupului, a scris despre Sfârșitul Veacurilor astfel:

„Iar Domnul va șterge orice lacrimă din ochii lor; și moarte nu va mai fi, nici durere, nici întristare, nici suspin; căci cele dintâi au trecut. Iar Cel ce ședea pe tron a grăit: Iată, noi le facem pe toate. Și a zis: Scrie, pentru că aceste cuvinte sunt vrednice de crezare și adevărate¹.“

Și iată că am scris, pentru că asta este povestea pe care vreau să ți-o împărtășesc, prințul meu, acum, în floarea frumuseții, tinereții și puterii tale. Pentru că așa se cuvine și pentru că trebuie să afli toate acele lucruri care reprezintă moștenirea ta, ca să porți povara întregii omeniri.

Tu trebuie să știi că lumea aceasta este un câmp de luptă, pe care forțele luminii și ale întunericului se luptă pentru a câștiga supremația. Trebuie să știi că se cuvine ca un om înțelept să-și ascundă judecata și scopurile, la fel cum și călătorul prudent își va ține lumina călăuzitoare ascunsă sub mantie atunci când se avântă în pădure, chiar dacă e întuneric. Niciun dușman nu poate fi înfrânt până nu îl cunoști cu adevărat, tocmai de aceea și Dumnezeu

¹ Fragment din Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul.

trebuie să știe cum să se poarte cu Prințul Întunericului, făptuitor al păcatului și al morții, dar și al suferinței și nenorocirii care e mai presus de înțelegere și cuvântare.

Cât despre mine, cel căruia i-a fost încredințată de către Domnul cel Atotputernic (dar și de maica ta pioasă, Constance, prințesă a Siciliei, față de care trebuie să îmi exprim acum cea mai mare mulțumire și îndatorare) educația ta în ale cunoștințelor lumești și ale înțelegerii Marilor Mistere, pot să spun că, izolat în ținuturile iernatice ale nordului, în vremea în care armatele Romei imperiale tremurau și se retrăgeau, și apoi așezat mulți ani aici, în ținuturile în care înfloresc lămâii, am studiat adânc și primejdios, pentru că am vrut cu tot dinadinsul să înțeleg spiritele care mișcă și ordonează lumea oamenilor. Nimic din ceea ce este omenesc și firesc și nimic din ceea ce este mai presus de cele omenesci sau firești nu mi-a fost străin.

Prin urmare, pot mărturisi în fața celor mai temuți dușmani (numeroși, din păcate, din pricina invidiei) că sunt cea mai aleasă călăuză pe care o poți avea, educată nu numai de pericolele pe care le-am întâlnit de-a lungul studiilor mele, ci și de dragostea adâncă pe care o port ilustrei tale persoane și pe care am dovedit-o, după cum știi, de nenumărate ori.

Povestea pe care sunt pe cale să ți-o spun este, pe de o parte, cea a iluștrilor și puternicilor tăi strămoși, cei asemenea reprezentanților lui Dumnezeu pe Pământ, tovarăși ai arhanghelilor și, mai ales, ai celui mai glorios dintre aceștia, Arhanghelul Mihail, care, pe muntele la umbra căruia scriu eu acum, i s-a arătat lui Laurențiu, episcop de Sipont, prin care a transmis lucrurile pe care tu ești sortit să le păstrezi. Pe de altă parte, această poveste este și Istoria Gândirii așa cum a fost ea dezvăluită de Grația Divină în cea mai nobilă instituție, imaginea Paradisului pe Pământ, Sfântul Imperiu Roman.

II

Povestea noastră începe într-o fermă simplă de pe o insulă din mlaștinile care împrejmuiiau Ravenna imperială, a cărei perioadă de glorie acum s-a stins. Trecuseră patru sute de ani de la nașterea Domnului Nostru Isus Hristos. Pe măsură ce se lăsa seara, dinspre Adriatica venea o ploaie fină de iarnă, urmată de o ceață care se furișa printre tufele de trestie. În grajdul de la fermă (clădirea de locuit căzuse de mult timp în desuetudine), o femeie se răsucea, se chircea și urla în chinurile facerii. Spre miezul nopții, dădu naștere unui fiu. Înainte să se crape de ziuă, Domnul îi luă acesteia sufletul în împărăția Lui.

Femeia era Iulia, fiica senatorului L. Iulius Corvinus, un conservator hotărât, care respecta vechile tradiții, se mândrea cu onoarea familiei sale și cu statutul său nobiliar și care scrisese un poem epic în stilul lui Vergiliu, celebrând expulzarea regilor din Roma și înființarea Republicii. Pentru acest exercițiu poetic și pentru patriotismul său, senatorul fusese, din ordin imperial, orbit și exilat pe insula Pandeteria, unde supraviețuise o vreme, înainte de a muri nimeni nu știe când sau cum. Ca membru al gintei Iuliene, se proclama descendent al regilor de Alba Longa, care cunoscuseră o perioadă de glorie înainte de epoca Romei, și, astfel, al lui Enea, părinte al poporului roman, cel care l-a salvat pe bătrânul rege Anchise din Troia în flăcări. Legenda păgână spune că descendența lui este chiar mai nobilă, pentru că unul dintre strămoșii săi fusese chiar zeița Venus. Dar tu nu trebuie să crezi

asta, prințul meu; descendența lui era deja suficient de nobilă și de impresionantă.

Prin contrast, paternitatea nou-născutului este nesigură și mult discutată.

Iulia avusese un soț, tot de viță nobilă romană, care se trăgea din partea tatălui din Marc Antoniu, cel care a răzbunat moartea lui Cezar și i-a fost dușman de temut împăratului Augustus, iar din partea mamei, din Marc Aureliu, cel mai înțelept dintre împărați și dintre filosofii păgâni. După învățatul Ambrosius, arhiepiscop de Milano, el avea un suflet „creștin prin esență“. Însă se spune că această căsătorie nu a fost consumată niciodată, fie din motive prea obscure pentru a putea fi redată în scris, fie, dimpotrivă, pentru că tânărul soț fusese vizitat în noaptea nunții de viziunea sfinților și, prin urmare, se hotărâse să urmeze calea castității veșnice. Ambele variante au circulat în Ravenna timp de sute de ani și încă sunt redată cu imparțialitate de către cronicari.

Totuși, unii susțin că tatăl era Stilicho, marele general vandal, care apăruse Imperiul de atacul barbarilor vizigoți. Cu siguranță că, atunci când, abandonat de nerecunoscătorul împărat Honorius, pe care îl slujise cu cea mai adâncă credință, a fost condamnat la moarte, Stilicho a fost acuzat, printre alte crime prea numeroase pentru a le enumera aici, că a violat-o pe o anumită Iulia, descrisă în rechizitoriu ca fiind *mireasa lui Hristos*. Așa s-a ajuns deci la concluzia că era vorba despre aceeași Iulia care născuse de Crăciun în mlaștinile Ravennei, călugărița de o frumusețe răpitoare, necinstită de barbarul Stilicho. Însă mulți neagă această variantă.

Alți cronicari relatează o poveste mult mai deocheată, care s-ar putea să fi pornit din tavernele insalubre din Trastevere.

La o zi de mers distanță de Roma, în câmpiile auriului ținut al Campagnei se află micuțul orașel Aricia. Eu însumi am petrecut ore frumoase și liniștite în grădinile lui, așa că știu bine ce spun.

Dealul abrupt la poalele căruia este așezat orașul este acoperit cu păduri întunecoase și mohorâte. Dacă urmezi cărarea șerpuită care duce către vârf, privirea îți va fi furată de un lac adânc, negru ca smoala, care te înfioară. Coborând apoi dealul și fiind foarte

atent la emanațiile de gaze, vei întâlni un crâng, în mijlocul căruia sălășluiesc, chiar și în ziua de azi, ruinele unui templu păgân.

Acest templu a fost ridicat în cinstea zeiței Diana, pe care unii o mai numesc și Marea Mamă. De unul dintre copacii aceluia crâng atârnă Ramura de Aur, care trebuie să fie culeasă de fiecare bărbat destul de curajos pentru a căuta intrarea în lumea de dedesubt; pentru că acest lac, care acum se numește Nemi, era Avernus, poarta strămoșilor către lumea de jos. Altarul Dianei era păzit de un singur preot, care fusese atât un sclav fugar, cât și un criminal; își câștigase această poziție de onoare pentru că fusese suficient de curajos încât să îl ucidă pe predecesorul său. Unii spuneau că tatăl copilului Iuliei nu era altcineva decât un sclav de-al tatălui ei, care fugise pentru a-i sluji Dianei ca preot la Nemi și își mângâia iubita cu mâini pătate de sânge.

Alte surse, care credeau cu tărie că niciun erou creștin nu poate avea asemenea rădăcini păgâne îngrozitoare, susțin că acel copil fusese conceput cu Arhanghelul Mihail, în peștera de pe Muntele Gargano, unde se arătase episcopului grec din Sipont, Laurențiu pe numele său.

Cu siguranță aceasta este cea mai plăcută dintre legendele care au marcat nașterea eroului nostru.

Oricum ar fi, băiețelul Marcus a supraviețuit și a fost crescut de o mătușă într-un castel măreț construit pe un pisc de pe coasta nordică a Muntelui Gargano, transformându-se într-un bărbat puternic la trup și la minte și foarte frumos, de parcă Arhanghelul Mihail într-adevăr îi era tată. Despre asta nu există nicio controversă. Toți cronicarii vorbesc despre coroana de păr auriu care îi înconjură capul și despre înfățișarea lui, care combina bărbăția cu delicatetea feminină; despre ochii lui albaștri ca cerul, despre buzele rozalii, pielea fină și picioarele puternice și drepte. Curajul său era la fel de minunat precum chipul său frumos. La vârsta de doisprezece ani, a ucis un lup sălbatic. Însă era atât de blând, încât toate privighetoriile veneau la chemarea sa. Marcus studia mult și cunoștea multe limbi; cu toate acestea, cronicarii recunosc încruntați că nu era atât de atent la Sfânta Scriptură pe cât ar fi trebuit să fie; există

unele aluzii cum că ar fi preferat autorii păgâni ai Greciei și Romei. Cu toate acestea, tutorii lui recunoșteau într-un glas că nu mai văzuseră un tânăr care să dovedească atât de exemplar toate virtuțile creștine.

Pe scurt, era un copil-minune. Doar poate că relatările pe care le știm noi sunt subiective.

Nici măcar în timpul tinereții, în acei ani în care vigoarea bărbătească atinge cote maxime, nu a arătat vreun fel de înclinație către viciu. În van își fluturau genele negre fecioarele de la curtea mătușii sale, iar când episcopul Benvenuto și-a așezat mâna prea îndrăzneată pe coapsa lui, Marcus i-a dat-o la o parte cu o dojană calmă.

Poveștile despre virtuțile și ereditatea sa au ajuns la urechile împăratului Honorius, așa că a fost chemat la curtea imperială din Milano.